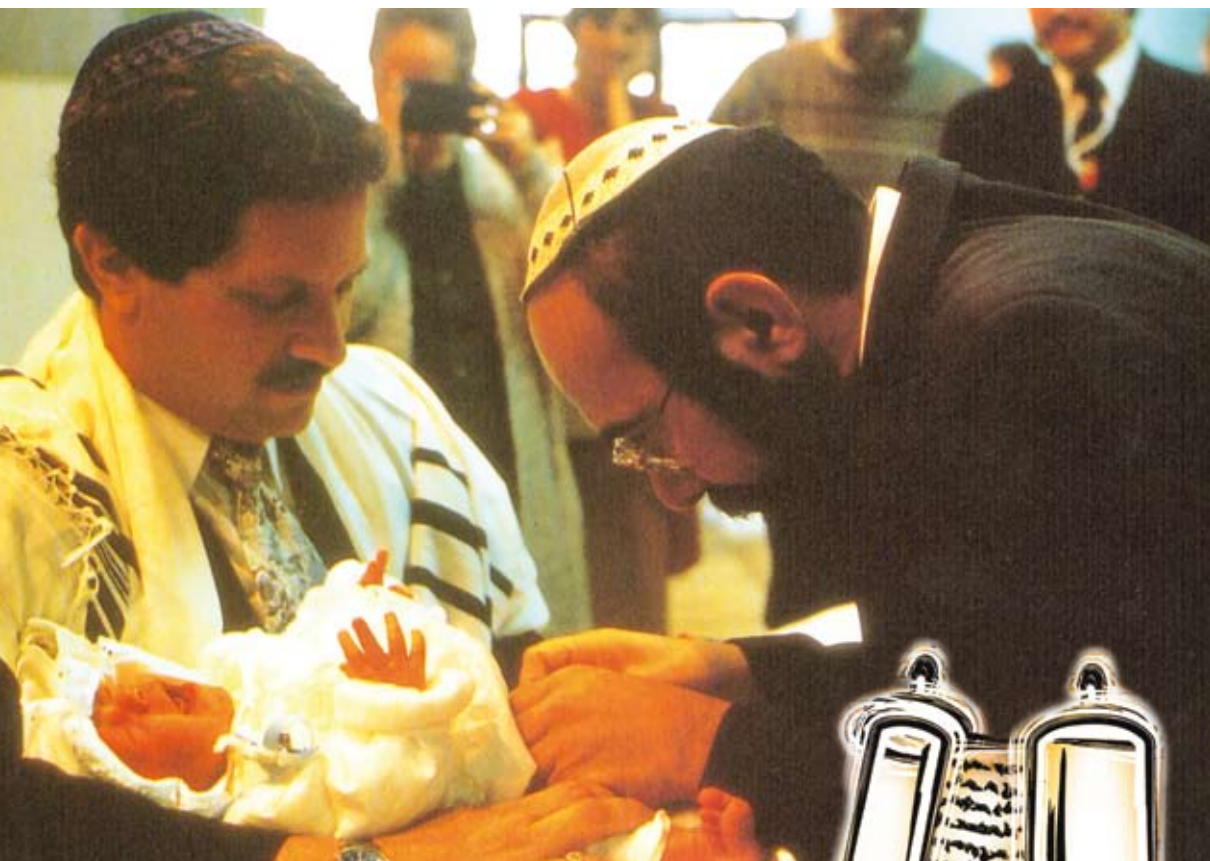


# Vrede over Israël

Jaargang 53  
Nummer 1  
Januari 2009



<b>Van de redactie</b>	<b>2</b>
<b>Geroepen om vrij te zijn</b>	<b>3</b>
<b>De levenscyclus 1: Verbond voor het leven</b>	<b>7</b>
<b>Feesten als identiteit</b>	<b>11</b>
<b>Israël, bijbels reisdagboek</b>	<b>15</b>

Wie acht dagen oud  
is, zal bij u besneden  
worden, al wat  
mannelijk is in uw  
geslachten  
Genesis 17:12a



Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten  
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde  
Kerken in Nederland

# Van de redactie

Het eerste nummer van jaargang 53 ligt voor u. In deze jaargang vragen we aandacht voor de levenscyclus binnen het jodendom. Elke levenscyclus kent zijn overgangsriten. In de loop van het jaar zullen de besnijdenis, de volwassenwording, het huwelijk en het levenseinde aan de orde komen. In dit nummer wordt de betekenis van de besnijdenis uiteengezet.

**Ds. J. Groenleer** neemt ons in de Schriftstudie *Geroepen om vrij te zijn* mee naar het boek Leviticus. Dit boek vormt het hart van de Thora. Het stelt thema's als verzoening en heiliging van het leven aan de orde. In de Schriftstudie ligt het hoofdaccent op de levensheiliging die zich uit in de vreugde der wet. Maar hoe verhouden zich de bloedrite en de levensheiliging tot elkaar? En vormen het boek Leviticus uit de Tenach en Galaten uit het Nieuwe Testament toch meer een eenheid dan op het eerste gezicht lijkt? Zomaar enkele vragen die aan de orde worden gesteld. Boeiend is de manier waarop de auteur ons in het begin van zijn artikel het spreken over 'het bestaan van God' inzichtelijk maakt.

**Ds. J. Groenleer** heeft ook een gedicht over de besnijdenis van Jezus op de achtste dag gepubliceerd. U treft het aan in een kadertje in het artikel over de besnijdenis.

**Ds. H.D. Rietveld** bijt de spits af met een artikel over het jaarthema *de levenscyclus*. Hij laat in zijn artikel, dat als titel meekreeg *Verbond voor het leven*, de verschillende aspecten van de besnijdenis van jongetjes binnen het jodendom zien. Hoewel bij de besnijdenis stellig een hygienisch aspect meespeelt, ligt het hoofdaccent bij deze rite bij de opname binnen het verbond van God met zijn volk. De rite zelf en wie daarbij een rol spelen wordt uitgebreid beschreven.

De twee laatste artikelen zijn *boekbesprekingen*.

**Dr. Evert W. van de Poll** ging in zijn dissertatie *Sacred times for chosen people. Development, analysis and missiological significance of messianic Jewish holiday practice* op zoek naar de identiteit van Messiasbelijdende Joden. Hij concentreerde zich daarbij op de wijze waarop deze groep de feesten viert. Aan welke feesten wel en aan welke geen aandacht wordt geschonken. Een belangrijke vraag daarbij is bij wie ze zelf vinden dat ze als groep thuishoren, bij de Joden of bij de christenen? Of gaan ze misschien een eigen 'derde weg'?

**Bart Wallet** maakt ons in zijn artikel *Feesten als identiteit* een beetje wegwijs in dit vraagstuk. Aan het slot stelt hij de schrijver een paar kritische vragen.

De tweede boekbespreking is van mijn hand, **ds. C.J. van den Boogert**.

**Dr. Willem S. Duvekot** schreef een handzaam boekje getiteld *Israël, Bijbels Reisdagboek, Meditatieve gids langs 21 plaatsen*. Hij voert ons langs 21 plaatsen in Israël en geeft over elke plaats in het kort enige informatie gevolgd door een meditatie gebaseerd op een bijbelverhaal of een gebeurtenis uit de geschiedenis van Israël.

Door mij wordt het stukje over de christelijke nederzetting Nes Ammim er uitgelicht, mede omdat op die plek aandacht wordt besteed aan zowel Joden, christenen als Arabieren.

# Geroepen om vrij te zijn

J. Groenleer

## Geloven in een God die niet bestaat

In de stad waar ik als kind ben opgegroeid heeft collega Klaas Hendrikse, predikant in de Protestantse Kerk in Nederland, o.a. te Zierikzee, nogal wat stof doen opwaaien met zijn boek getiteld: *Geloven in een God die niet bestaat*.

Die titel is op zich eigenlijk niet zo schokkend en er is zelfs wel wat voor te zeggen. Mijn pen bestaat, bijvoorbeeld. Je kunt hem pakken, ergens neerleggen, maken of breken. Een mens bestaat ook, je kunt hem een hand geven, voelen, zien. Als je op die manier ook over God spreekt – Hij bestaat, zoals de stoel waarop je zit, ook bestaat – dan moet je toch zeggen: zó bestaat God niet. Je kunt God moeilijk laten samenvallen met iets uit de schepping die Hijzelf heeft gemaakt.

Tot zover kan ik mijn collega dus wel volgen. Maar vervolgens zegt hij dat God de naam is die je geeft aan een gebeurtenis. Als iemand in het ziekenhuis hem vraagt waar God is, antwoordt hij dat hij Hem al drie keer is tegengekomen op

de gang. In de liefde waarmee voor de zieken wordt gezorgd.

Dat is op het eerste gehoor niet eens zo gek. Je zou kunnen zeggen: ik kan daarin iets van Gods liefde ervaren. Maar dat is wat anders dan dat die ervaring of gebeurtenis zelf God is. Dan zou God samenvallen met een bepaald moment waarop iets gebeurt dat mij zo aanspreekt, dat ik dan God noem.

## De radicaliteit van de bijbel; afstand en nabijheid

De bijbel is wat dat betreft veel radicaler. Die zegt dat de HERE heilig is. Dat betekent klip en klaar dat God met niets en niemand te vergelijken is. Plechtig uitgedrukt: Hij is de gans Andere. Hij bestaat niet op een manier zoals mensen, dieren, dingen of gebeurtenissen bestaan. Hij is. Of, zoals Hij in het boek Exodus spreekt: Ik ben die Ik ben; Ik zal zijn die Ik zijn zal; de Eeuwige die niet samenvalt met wat bestaat.

De bijbel zegt wél dat Hij de oorsprong is van al het bestaande: Schepper van hemel en aarde. En nu het wonderlijke



Schriftstudie  
n.a.v.  
Leviticus 18:1-5  
en 19:1-2

## Leviticus 18

1. De HERE sprak tot Mozes:
2. Spreek tot de Israëlieten en zeg tot hen: Ik ben de HERE, uw God.
3. Gij zult niet doen, zoals men doet in het land Egypte, waar gij gewoond hebt; gij zult niet doen, zoals men doet in het land Kanaän, waarheen Ik u breng; naar hun inzettingen zult gij niet wandelen.
4. Mijn verordeningen zult gij volbrengen en mijn inzettingen in acht nemen en daarnaar wandelen: ik ben de HERE uw God.
5. Ja, gij zult mijn inzettingen en mijn verordeningen in acht nemen; de mens die ze doet, zal daardoor leven: Ik ben de HERE.

## Leviticus 19

1. De HERE sprak tot Mozes:
2. Spreek tot de ganse vergadering der Israëlieten en zeg tot hen: Heilig zult gij zijn, want Ik, de HERE, uw God, ben heilig.



J. Groenleer





Het teken dat God zich verbindt aan al wat leeft.

Op het punt van het reinigingsbloed is er nu een groot meningsverschil tussen christenen en Joden

Op Grote Verzoendag stortte een bokje zijn bloed voor de zonden.

– dat noemen we in de kerk ‘genade’ – deze gans Andere, de Heilige, verbindt zich wel aan schepselen. Dan gaat een woord als ‘verbond’ een rol spelen. De regenboog wordt een teken dat God zich verbindt aan al wat leeft. Dit is het teken van het verbond, dat ik geef tussen Mij en u en alle levende wezens die bij u zijn; mijn boog stel ik in de wolken, opdat die tot een teken zij van het verbond tussen Mij en de aarde (Genesis 9:12 en 13).

De besnijdenis wordt een teken dat God zich verbindt aan zijn volk Israël. Dit is mijn verbond, dat gij zult houden tussen Mij en u en uw nageslacht: dat bij u al wat mannelijk is besneden worde; gij zult het vlees van uw voorhuid laten besnijden, en dat zal tot een teken van het verbond zijn tussen Mij en u (Genesis 17:10,11). Die verbinding, dat verbond, is niet vanzelfsprekend. Dat is genade.

Die radicaliteit waarmee God zich distantieert van al het bestaande, vind je in Leviticus 19. Ik ben heilig. Dat woordje heilig duidt een gigantische afstand aan. Maar tegelijk is er die nabijheid met zijn volk. Dat blijkt al uit die naam met allemaal hoofdletters, HERE, de weergave van het tetragrammaton. Gods naam, de Onuitsprekelijke, heilig. Maar diezelfde naam betekent ook nabijheid: Ik ben die ik ben; Ik zal zijn die ik zijn zal; Ik

ben er, of, nog anders: Ik ben erbij! Zie ook Hosea 11:9: Ik ben God en geen mens, heilig in uw midden.

En die nabijheid wordt nog eens extra onderstreept door de woorden: uw, jullie God. Je mag dus met Mij omgaan, als een kind met zijn vader.

### Zonde en genade

De afstand tussen God en ons wordt nog eens vergroot omdat de bijbel ons tekent als zondaars. Het hele boek Leviticus bevat verkeersregels die gelden tussen God en zijn volk. En dan blijkt de zonde en de daarmee gepaard gaande onreinheid zo'n barrière te zijn tussen God en zijn volk, dat bij allerlei handelingen telkens weer bloed moet vloeien. 't Is vreselijk, maar tegelijk ook een wonder, want door dat bloed is er ook verkeer mogelijk met God.

Op het punt van het reinigingsbloed is er nu een groot meningsverschil tussen christenen en Joden. Christenen, belijden dat de Heilige zo naar dat goede en open verkeer tussen Hem en zijn volk verlangt, dat Hij zelf mens is geworden. Via die mens, Jezus genaamd – Hij zal zijn volk redden van hun zonden – is er open verkeer mogelijk met God, de Heilige en gans Andere. Het bloed van Jezus, Gods Zoon, reinigt immers van alle zonden.

### De Heilige en de heiligen

Ik ben heilig, zegt God. Maar dan moeten jullie ook heilig zijn. Heilig zult gij zijn, want Ik, de HERE uw God, ben heilig.



De besnijdenis is een teken van de verbinding van de heilige God met zijn volk. En wij, christenen, zeggen: de doop is een teken van de verbinding van de heilige God met zijn volk. Gedoopt en wel word je in de heiligheid van God betrokken. God heilig, uniek, apart? Dan ook jullie, die bij God horen, heilig, uniek, apart! Dat zijn we niet vanuit onszelf. Dat zijn we omdat God een relatie met ons is aangegaan. We zijn door de doop geheiligd in Christus. Daarom: wees heilig!

In het boek Leviticus wordt dan aan dat heilig zijn praktische invulling gegeven. En dat blijkt niet altijd mee te vallen.

In hoofdstuk 18 bijvoorbeeld wordt de sfeer geschetst waarin Israël heeft geleefd en zal leven. Aan de ene kant Egypte. Daar kom je vandaan, zegt God. Aan de andere kant Kanaän, daar ga je naar toe. Van het stierkalf, een godsvoorstelling van de Egyptenaren, waren de Israëlieten nogal onder de indruk in de woestijn. Sterk, stevig, vitaal, wat wil je nog meer. En Baäl van de Kanaänieten, ook niet te versmaden, een heer met potentie, dat belooft wat.

Deze heren hielden het leven van de Israëlieten behoorlijk in de tang. Hun hele manier van doen werd erdoor bepaald. De Heilige, gans Andere, werd ervoor ingeruild. Baäl, die je gunstig moest stemmen om iets van hem gedaan te krijgen. Dat gespist zijn op vruchtbaarheid, welvaart, groeiende economie, bracht mensen er soms toe om zelfs kinderen op te offeren.

### Praktisch protest tegen heiden- dom

Leviticus zegt: daar laat je je niet mee in, want je hoort bij de gans Andere, de Heilige. Allerlei voorschriften die je in dat boek dan tegenkomt, gaan in tegen die heidense leefstijl.

Zo kom je bijvoorbeeld allerlei wetten tegen op het gebied van de seksuele moraal. Dat is een praktisch protest tegen de manier waarop de Kanaänieten



Het rund Apis, het Egyptische gouden kalf waaromheen Israël danste bij Sinaï.

met seksualiteit omgingen. Helemaal gefocust op vruchtbaarheid die je zelf kon bewerken, in je gezin, op het land, in de samenleving. Groei en bloei en welvaart die de goden je konden geven. Je kon het bevorderen in een bandeloos seksueel leven. Dat wordt in Leviticus nu juist aan banden gelegd. Want niet Baäl is God. Maar de HERE, de gans Andere, de Heilige.

### Christenen en het boek Leviticus

Hoe moet je nu als christen met al die voorschriften omgaan die je in Leviticus tegenkomt? Ik denk niet dat daar een algemeen antwoord op te geven is. Je moet de godsdienstige achtergrond voortdurend in de gaten houden. Soms hebben ze te maken met de heidense eredienst. Daar was bijvoorbeeld prostitutie een rituele gebeurtenis om de vruchtbaarheid te bevorderen. Homofilie had daar ook mee te maken.

M.a.w.: zomaar de voorschriften van Leviticus direct toepassen op onze situatie, dat levert problemen op. Je moet telkens weer een vertaalslag maken naar onze tijd. Wat zijn de achtergronden van toen? Wat zou het in onze tijd kunnen betekenen? In ieder geval heeft het iets te maken met je grenzen weten in een samenleving waar mensen grenzeloos hun eigen lusten botvieren.

Al die geboden uit de Thora hebben

Gedoopt en  
wel word je  
in de heilig-  
heid van  
God betrok-  
ken



De vruchtbaarheidsgod Baäl, die vereerd werd in Kanaän.

met leven in vrijheid te maken. Het gaat niet om plagerijen, maar om optimale ruimte voor het menselijk leven voor het aangezicht van God. Er is geen andere God dan de HERE. Er is ook geen leven buiten de relatie met de HERE. En die relatie wordt beleefd door te wandelen in de tuin van zijn geboden; zijn geboden die goed zijn voor het leven van mensen.

Veel Joden doen er moeite voor om daar handen en voeten aan te geven. Dat vinden wij wel eens overdreven. Het komt soms over als wel erg wettisch, formalistisch of gekunsteld. Maar het heeft ten diepste met Vreugde der Wet te maken; een vrolijk dienen van de HERE.

Christenen ontvangen het boek Leviticus uit de handen van Christus. Hij heeft alles volbracht wat daarin staat. Maar omdat het te maken heeft met optimaal leven voor het aangezicht van God, mogen ook wij ermee bezig zijn. Levend in de vrijheid die Christus geeft, mogen we met het boek Leviticus bezig zijn om niet onze vrijheid te misbruiken en onze lusten te botvieren.

### De brief aan de Galaten en het boek Leviticus

De brief aan de Galaten, die de vrijheid in Christus propageert, blijkt zo helemaal aan te sluiten bij het boek Leviticus. Die twee bijten elkaar niet. Dat is opmerkelijk. Ik citeer:

*Want gij zijt geroepen, broeders, om vrij te*

*zijn; (gebruikt) echter die vrijheid niet als een aanleiding voor het vlees, maar dient elkander door de liefde. Want de gehele wet is in één woord vervuld, in dit: gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.*

*Dit bedoel ik: wandelt door de Geest en voldoet niet aan het begeren van het vlees. Het is duidelijk, wat de werken van het vlees zijn: hoerij, onreinheid, losbandigheid, afgoderij, toverij, veten, twist, afgunst, uitbarstingen van toorn, zelfzucht, tweedracht, partijtschapen, nijd, dronkenschap, brasserijen en dergelijke, waarvoor ik u waarschuw, zoals ik u gewaarschuwd heb, dat wie dergelijke dingen bedrijven, het Koninkrijk Gods niet zullen beërven. Maar de vrucht van de Geest is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtmoedigheid, zelfbeheersing. Tegen zodanige mensen is de wet niet. Want wie Christus Jezus toebehoren, hebben het vlees met zijn hartstochten en begeerten gekruisigd.*

*Indien wij door de Geest leven, laten wij ook door de Geest het spoor houden. (Galaten 5:13,14,16,19-25)*

Het doet me denken aan Jeremia 31:31-34 waar gesproken wordt over een nieuw verbond. Dit is het verbond, dat Ik met het huis van Israël sluiten zal na deze dagen, luidt het woord des HEREN: Ik zal mijn wet in hun binnenste leggen en die in hun hart schrijven, Ik zal hun tot een God zijn en zij zullen Mij tot een volk zijn. (Jeremia 31:33) Geest en wet staan hier niet tegenover elkaar. Door de Geest wordt er juist werk van gemaakt om de wet in praktijk te brengen.

Biedt dit niet een invalshoek voor het gesprek met Israël? Dat we allereerst kijken naar: wat hebben we gemeenschappelijk? Waar gaan we voor? Kunnen we misschien gezamenlijk iets van Vreugde der Wet meemaken? Om dan gezamenlijk eens te kijken wat ieders drijfveren zijn? Daar aangekomen, zou het gesprek wel eens extra spannend kunnen worden. Als we dan met Israël Vreugde der Wet maar niet vergeten.

Met Israël de vreugde der wet beleven.



# Verbond voor het leven

H.D. Rietveld

In de nummers van de jaargang 2009 zult u iedere keer een artikel kunnen lezen over de godsdienstige rituelen waarmee de Jood gedurende zijn leven te maken krijgt. Hij verstaat het leven immers als een geschenk van God dat hij zijn hele leven lang heeft te heiligen voor Gods aangezicht. Alle belangrijke gebeurtenissen gaan daarom vergezeld van een ritueel, een godsdienstige handeling, die de betekenis van de gebeurtenis voor het godsdienstige bewustzijn markeert. Het jodendom is vooral een praktische godsdienst, waarbij het dus niet zozeer om de leer als wel om het leven gaat. Namelijk om het vervullen van Gods geboden, als een vreugde en vooral niet als een zware last.

We beginnen deze serie met de besnijdenis. Zodra er een Joods jongetje wordt geboren zal Gods voorschrift op hem van toepassing zijn. De besnijdenis wordt in Gen.17:11 door God Zelf 'een teken van het verbond tussen Mij en u' (Abram) genoemd. Het was ook Gods bedoeling dat het een onuitwisbaar teken is: 'Mijn verbond zal in uw vlees zijn tot een eeuwig verbond (vs.12). Levenslang zal een Jood er dus aan herinnerd worden dat God met hem een verbond heeft en dat hij gehouden is zich daaraan ook te houden.

## Hygiëne

De besnijdenis is eeuwenoud en werd bij veel volken in de oudheid toegepast. Wanneer God aan Abram de besnijdenis voorschrijft is dat geen nieuwe instelling. Alleen misschien het feit dat deze ingreep op de achtste dag moet plaatsvinden en niet op een latere leeftijd, zoals dat bij andere volken gebruikelijk



was. Hoewel we de geboden van God niet alleen op hun hygiënisch karakter hebben te waarderen, is het wel opmerkelijk dat pas in onze tijd is aangetoond dat het stollingsvermogen van het bloed van de pasgeborene juist op de achtste levensdag optimaal is!

Wat het hygiënische aspect betreft is ook nog te zeggen dat statistisch is aangetoond dat bij mannen kanker van de penis veel minder voorkomt, evenals bij hun vrouwen baarmoederhalskanker. Vandaar dat de besnijdenis op deze gronden ook bij niet-Joden in de Verenigde Staten nog veelvuldig plaatsvindt (ruim de helft van de mannelijke geboren).

Vanzelfsprekend worden jongetjes waarvan is vast te stellen dat zij hemofilie (bloedingsziekte) hebben, niet besneden.

## Betekenis

Het is een opvallend gegeven dat het nu juist aan het mannelijk geslachtsorgaan is dat deze ingreep geschiedt. De besnijdenis zegt zonder woorden dat Gods wil letterlijk en figuurlijk diep in het vlees snijdt. Gods gebod grijpt een mens aan

De besnijdenis: teken van het verbond

De besnijdenis zegt zonder woorden dat Gods wil letterlijk en figuurlijk diep in het vlees snijdt



H.D. Rietveld





tot in het meest intieme, de lichamelijke bron van het leven. Al bij Mozes klinkt de vermaning: Besnijdt de voorhuid van uw hart (Deut.10:16). Jeremia 4:4 neemt deze oproep over. Het volk Israël moet het verband tussen lichaam en hart goed beseffen! De Jood wordt dagelijks met zijn besnedenheid geconfronteerd, bedoeld als een permanent teken om Gods naam te heiligen in zijn leven. Ook

andere dag geboren. Dan wordt voor de zekerheid de negende dag aangehouden. Voorheen vond de besnijdenis in de synagoge plaats, zeker wanneer de achtste dag op een sabbat of feestdag viel. Maar tegenwoordig gebeurt de ingreep vaker thuis of in het ziekenhuis.

Degene die de besnijdenis uitvoert was vroeger meestal de vader zelf (te beginnen bij Abram), maar dat is al sinds lange tijd de *moheel* (besnijder). Deze heeft het als een erefunctie.

Hij is geen ambtsdrager, al heeft hij wel een specifieke opleiding ervoor ontvangen. De kleine operatie vindt plaats in afwezigheid van de moeder.

De baby wordt binnengebracht door de *gevatter* of *gevatterin* (een Jiddisch woord dat peetvader of peettante betekent), bij voorkeur een familielid. Deze legt het kind op de schoot van de *sandek*, meestal de grootvader of een ander oud en eerbiedwaardig familielid. Op zijn knieën zal het kind worden besneden.

Ze zijn als een altaar bedoeld. De *moheel* heeft alles al klaarliggen. Het kind wordt eerst even nog op een stoel links naast de *sandek* gelegd. Dat is de stoel van Elia. Zoals u weet is Elia de grote profeet van de oproep tot handhaving van Gods verbond met Israël tegenover de afvallige koning Achab. In de traditie wordt gezegd dat Elia expres tegen diens verbod op de besnijdenis fulmineerde. Elia is volgens Mal. 3:23 (of 4:5) de aankondiger van de komst van de Messias.

Hij staat dus bij uitstek symbool voor de handhaving van het verbond alle eeuwen door tot aan de Messiaanse toekomst en wordt dus geacht in de geest aanwezig te zijn. Elia is er bij iedere besnijdenis getuige van dat Israël zijn verbond met God handhaaft. De *moheel* spreekt eerst de lofzegging uit: 'Geprezen is God Die ons geheiligd heeft en ons de besnijdenis heeft bevolen'. Snel hanteert de *moheel* zijn vlijmscherp mes en snijdt de voorhuid (orlah) af. De vader zegt: 'Geloofd zijt Gij, Eeuwige onze God, Die ons opgedragen heeft om het kind binnen te voeren in het verbond



het seksuele leven is volgens Gods wet aan regels gebonden. Een mens is geen dier. Een dier heeft een instinctmatig driftleven, maar de mens is als beelddrager van God verantwoordelijk voor wat hij met zijn lichaam doet.

### De rite zelf

Gaan we eerst de traditionele rite van de besnijdenis na dan moet dus de exacte geboortedag vaststaan. Soms wordt een kind immers tegen het ingaan van de



van Abraham, onze vader'. De omstanders zeggen: 'Zoals hij nu in het verbond is opgenomen, zo moge hij opgroeien tot een zoon van de Thora, tot rijpheid van het huwelijk, tot een mens van goede werken'.

De moheel zegt daarna een zegenspreuk bij de beker wijn, waarin ook Ezech. 16:6 wordt aangehaald: 'Ik ging aan u voorbij en zag u liggen, badend in uw bloed en Ik zei tot u: leef in uw bloed, leef in uw bloed'. Dan neemt de moheel een slok en zuigt het bloed weg bij de ontstane wond (ontsmetting van de wond, tegenwoordig via een glazen buisje) en geeft van de wijn ook een paar druppels aan het kind. Het kind krijgt plechtig zijn Hebreeuwse naam. Ook de *gevatter* drinkt van de wijn. Dan wordt het kind weer teruggebracht bij de moeder, die ook wat wijn te drinken krijgt en uiteraard door het hele gezelschap wordt gefeliciteerd. Meestal volgt dan ook een feestelijke maaltijd, waarin bij tafelredes o.a. opnieuw de betekenis van Gods verbond met Israël wordt aangewezen. In meer liberale kringen heeft de besnijdenis een minder uitgebreid karakter omdat zij in het ziekenhuis plaatsvindt.

Hoewel er binnen het Jodendom steeds stemmen opgaan om met de gewoonte van deze bloedige ingreep te stoppen en er ook minder pijnlijke of minder ingrijpende methoden zijn ontwikkeld, hebben zelfs seculiere Joden nog steeds niet de moed om met deze eeuwenoude gewoonte te breken.

### Loskoping

We lezen in Ex.13:2,15 en andere teksten dat alle eerstgeborenen zonen van Israël moeten worden gelost. Dat was Gods bevel nadat alle eerstgeborenen zonen van de Egyptenaren waren gedood. Als Schepper van alle levende wezens heeft God immers recht op alle leven. Lossen wil zeggen: vervangen door iets anders, uitkopen met geld of met een (ander) dier. Na 31 dagen, dus wanneer de baby een volle maand levensvatbaar is geble-

ken, moest dat gebeuren. Men noemt dit in 't Hebreeuws de *pidjoon* hebben. Voor de Israëlieten stelde God de zonen van de stam Levi voor alle eerstgeborenen in de plaats (Num. 3:11-13). Het aantal Levieten was echter niet genoeg. Er waren 273 meer eerstgeborenen in Israël. Daarom bepaalde God dat die levens met elk 5 sikkels moesten worden gelost. Dat geld moest aan de Levieten worden gegeven. Sinds er geen priesterdienst meer kan zijn wordt in orthodoxe kringen vijf muntstukken (deze verschillen per land) aan een *coheen* gegeven, d.w.z. iemand die van de priesterstam Levi is. Deze wordt voor de korte plechtigheid uitgenodigd, vaak in combinatie met een feestelijke maaltijd. De vader legt eerst vijf muntstukken neer en geeft zijn zoontje in de armen van de priester en zegt daarbij: 'Mijn vrouw heeft mij dit mannelijk kind als eerste vrucht van de moederschoot geschonken'. Dan vraagt de priester: 'Wilt u deze vijf muntstukken of wilt u uw eerstgeborene zoon?' Dan zegt de vader dat hij zijn zoon wil hebben. Dan verklaart de priester: 'Dan is dit geld de losprijs voor uw zoon. Dit komt in de plaats van hem'. De vader overhandigt dan de vijf geldstukken en de priester spreekt



Bij de besnijdenis krijgt het kind plechtig zijn Hebreeuwse naam

Besnijdenisvoorhang.  
De Ark met de Thorarollen werd bij een besnijdenis vroeger vaak versierd met een voorhang.

We lezen in de Schrift dat alle eerstgeboren zonen van Israël moeten worden gelost

plechtig de zegenspreuk uit: 'Geloofd zij God, Die ons door Zijn geboden heeft geheiligd en ons ook deze plicht heeft voorgeschreven om de eerstgeboren zoon te lossen. Geloofd zij God, Die ons het leven heeft gegeven en gelaten en ons dit tijdstip heeft laten bereiken'. Daarop geeft de priester het kind terug aan zijn vader. Hij legt zegenend de hand op het hoofd van het kind, bidt hem goede wensen toe en spreekt de priesterzegen over hem uit.

Daarmee is de plechtigheid beëindigd. De vijf sikkels/muntstukken worden normaliter door de priester aan een goed doel geschonken, tenzij hijzelf van weinig inkomen moet leven.

Op de eerstvolgende sabbat wordt de vader van de eerstgeboren zoon naar voren groepen om een gedeelte uit de Thora te lezen.

Een meisje krijgt haar naam zodra haar vader voor de eerste keer wordt opgeroepen voor deze lezing. Soms wacht men daarmee totdat ook haar moeder aanwezig kan zijn. Meer dan dertig dagen mag men echter niet wachten. Bij Joden van Zuid-Europese afkomst (*sefardiem*) wordt aan deze naamgeving ook een feestelijke maaltijd verbonden. De Joden van Oost-Europese afkomst (*ashkenaziem*) kennen dit gebruik niet.

#### Ach kind, acht dagen oud

Ook van Jezus wordt gezegd dat Hij besneden werd.

De evangelist Lukas beschrijft dit als volgt:

'En toen acht dagen vervuld waren, zodat ze Hem moesten besnijden, ontving Hij ook de naam Jezus, die door de engel genoemd was, eer Hij in de moederschoot was ontvangen' (Lukas 2:21).

J. Groenleer, de auteur van de Schriftstudie, verwoordt dit prachtig in het volgende gedichtje:

Ach kind, acht dagen oud  
en dan al zo getekend,  
schreiend de passie sprekend  
tot aan het harde hout.

Zo is jouw goede Naam  
ons op het lijf geschreven  
om licht te zijn en leven,  
om in ons op te staan.

Wij, gelovigen uit de volken, krijgen zo door de  
doop deel aan de besnijdenis van Jezus.

Op deze wijze krijgt het 'verbond voor het leven'  
ook gestalte in ons leven.

# Feesten als identiteit

Bespreking van de dissertatie van Evert W. van de Poll, *Sacred times for chosen people. Development, analysis and missiological significance of messianic Jewish holiday practice* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008), 398 blz., Euro 39,90.



## Messiaanse Joden en het vieren van de joodse feesten

Bart Wallet

Vanaf de jaren 1970 is er sprake van een groei van wat zichzelf het 'Messiaanse Jodendom' noemt. Joden die zich tot het christelijk geloof bekeren, sluiten zich in toenemende mate niet meer aan bij bestaande kerken, maar kiezen voor een aparte messiaanse gemeente. Maar wat zijn dat eigenlijk, messiaanse of messiasbelijdende Joden? Wat maakt hun eigenheid uit, hoe zien zij hun identiteit?

Het is een verschijnsel dat zich voordoet over de hele wereld, maar met name in de Verenigde Staten. In deze gemeenten wordt niet langer over het Oude en Nieuwe Testament gesproken, maar over *Tenach*<sup>1</sup> en het *Briet ha-Chadasja*<sup>2</sup>.

Er wordt gebeden tot *Jesjoe'a* en de diensten vinden niet op zondag maar op sjabbat plaats. Op allerlei manieren laten de leden op uitgesproken wijze hun joodse identiteit zien.

Antropologen en etnologen hebben deze groep inmiddels ontdekt. Jacques Gurtwith en Shoshanah Feher, beiden wel Joods maar niet Messiaans, hebben eind jaren 1990 daarover de eerste studies



geschreven. Via participerende observatie hebben zij de groep beschreven als een eigen, derde weg tussen jodendom en christendom. Daarbij hechtten ze grote betekenis toe aan het vieren van de joodse feesten, die de grenzen markeren met het christendom, maar ook met het jodendom.

Het is een gelukkige keuze van Evert W. van de Poll om voor zijn dissertatie precies die feesten als uitgangspunt te kiezen voor zijn zoektocht naar wat de identiteit van het 'messiaanse jodendom' nu precies is. Het is in de antropologie een gangbare methode om de identiteit van een religieuze groep te beschrijven aan



de hand van wat men gelooft én van wat men doet. Zowel geloofsinhoud als geloofspraktijken doen er volop toe. Die praktijken, zoals feesten en rituelen, proberen de inhoud te vertalen naar het alledaagse leven. Daarin wordt zichtbaar wie men is en wat het geloof betekent.

### Evangelicale Joden

Het boek van Van de Poll heeft veel te bieden. Het biedt een historisch overzicht van het ontstaan van aparte joods-christelijke groepen eerst binnen kerken, later daar welbewust buiten. Kerken keken vaak met argusogen naar joodse christenen die via het vieren van joodse feesten toch iets van hun joodse identiteit tot uitdrukking probeerden te brengen. Het werd gezien als ongewenst 'judaïseren'. Sinds de oorlog is de openheid voor een aparte joods-christelijke identiteit echter zienderogen toegenomen.

Het 'messiaanse jodendom' zoals zich dat nu voordoet, ook in Nederland, is vooral erfgenaam van de jaren 1960 en 1970. Sommige Amerikaanse Joden keerden zich toen af van het in hun ogen autoritaire orthodoxe of liberale jodendom en bekeerden zich tot een evangelische vorm van christelijk geloof. Joodse christenen die lid waren van kerken voegden zich bij hen. Dit 'messiaanse jodendom' is in die zin, zoals Van de Poll ook opmerkt, te zien als een subgroep binnen het evangelicale protestantisme. Joden binnen traditionele

kerken, nog altijd de meerderheid van joodse christenen, maken veelal de forse stappen die deze 'messiaanse Joden' zetten niet mee. Dat ze evangelisch zijn uit zich in de theologie: ze geloven in de sola's van de Reformatie en in de noodzaak van een persoonlijke toe-eigening daarvan. Veel nadruk ligt er vaak ook op het werk van de heilige Geest.

Tegelijkertijd heeft deze beweging een sterk besef van een eigen identiteit, waardoor men de grenzen met andere christenen helder wil markeren. Een van de manieren waarop dat gebeurt, is door het vieren van de joodse feesten. Die feesten willen zowel religieus als cultureel de identiteit van de 'messiaanse Joden' uitdrukken. De bedoeling is niet alleen om daarmee bruggen te slaan naar het reguliere jodendom, maar ook om op een eigen manier de 'messiaans-joodse' identiteit uit te drukken.

### Vernieuwde feesten

De meeste messiaanse gemeenten, zo laat Van de Poll zien, vieren naast sjabbat de voornaamste joodse feesten: Pesach, Jom Kippoer, Soekkot, Chanoeka en Poeriem. Voor de gemeentes in Israël hoort dat gewoon bij de Israëliëse samenleving, voor de gemeentes in Amerika en Europa is dat een welbewuste keuze. Zij willen de joodse feesten vieren in plaats van de christelijke, om zo duidelijk te maken dat men onderdeel wil zijn van de bredere joodse gemeenschap. Ondertussen blijven die feesten niet hetzelfde.



Kinderen ontsteken de Chanoekakandelelaar

Tekenend is dat er binnen messiaanse kring wordt gesproken over ‘bijbelse feesten’, er ligt de suggestie in besloten dat men terug is gekeerd naar de tijd van de Bijbel en dat men op die wijze ook de feesten weer viert. Het theologische idee daarachter is dat God alleen voor de bijbelse feesten een bevel heeft gegeven ze te vieren, terwijl de christelijke feesten ingesteld zijn door de kerk. Dit idee, ‘terug naar de begintijd’, delen de messiaanse Joden met veel andere evangelische christenen. Het is niet verwonderlijk dat ze vanuit die kring ook veel belangstelling krijgen en er zelfs allerlei christenen tot hun gemeentes toetreden.

Achter de term ‘bijbelse feesten’ zit vaak ook nog het idee dat men de rabbijnse traditie over die feesten niet zondermeer aanneemt. Op dit punt verwijdt het ‘messiaanse jodendom’ zich dan ook welbewust van het reguliere jodendom. Toch is het lastig om de joodse feesten zonder de rabbijnse traditie te vieren, daarom wordt er naar believen gekozen wat wel en wat niet wordt overgenomen. Maar minstens zo belangrijk is dat de joodse feesten binnen de messiaanse beweging een nieuwe betekenis toegekend krijgen. Van de Poll laat fascinerende voorbeelden zien hoe de joodse feesten worden verbonden aan de boodschap van het Nieuwe Testament. Hij spreekt over een christologische viering van de joodse feesten. Een voorbeeld: Chanoeka is het feest waarop het jodendom de reiniging van de Tempel door de Makkabeeën viert, waarbij als een wonder

de kandelaar in de Tempel acht dagen bleef branden. ‘Messiaanse Joden’ denken bij dit feest aan Jezus die de Tempel reinigt van de kooplieden en zien in het licht van de kandelaar een beeld van Jezus als het licht.

De ‘messiaanse Joden’ vieren dus de joodse feesten en daarmee onderscheiden ze zich van alle andere christenen die de christelijke feesten – zoals Kerst, Pasen en Pinksteren – vieren. Tegelijkertijd onderscheiden ze zich ook van het reguliere jodendom, orthodox of liberaal, door de christologische betekenis die zij geven aan de joodse feesten. In zekere zin combineren de ‘messiaanse Joden’ de twee tradities waaruit ze voortkomen, het jodendom en het evangelicale protestantisme, en ontstaat er iets nieuws.

### Identiteit

Wat voor beeld rijst er uit het boek van Van de Poll nu op van het ‘messiaanse jodendom’? Het is duidelijk een beweging die nog op zoek is naar zijn identiteit. Er is sprake van behoorlijk uiteenlopende ideeën en vrijwel niet een gemeente lijkt op een andere. In de keuze om de joodse en niet de christelijke feesten te vieren ligt echter duidelijk een punt van eenheid tussen al die gemeenten. Een eigen theologie is ook nog sterk in ontwikkeling. Er zijn enkele leidende theologen, die christelijke theologie en joodse traditie proberen te verbinden, en hun stem wint langzaam aan invloed in de beweging. Wat opval-



Dreidels; de dreidel is een toltetje waarmee kinderen spelen op het Chanoeka-feest. Op het toltetje staan vier letters, die staan voor de Hebreeuwse zin: ‘Daar is een groot wonder geschied’.

lend ontbreekt is een eigen halacha, een eigen vorm van recht en ethiek. Terwijl dit specifiek is voor het reguliere jodendom, ontbreekt het bij de messiaanse beweging nagenoeg. Dat lijkt te wijzen op een breder verschijnsel: er worden wel allerlei vormen uit het jodendom overgenomen, maar diepgaande kennis van de joodse traditie is veelal niet aanwezig. Niet verwonderlijk, omdat de voorlieden van de ‘messiaanse beweging’ vaak uit geassimileerde of al joods-christelijke families afkomstig waren. Ondertussen is de invloed van Amerikaanse evangelische bewegingen sterk. Van de Poll noemt daarvan twee goede voorbeelden. Het vieren van de joodse feesten wordt gezien als een vorm van inculturatie in de joodse cultuur, net zoals dat in allerlei missionaire contexten gebeurt. Zoals kerken op het zendingsveld hun best doen om de boodschap in het gewaad van de cultuur te brengen, zo ook hier. In die zin past het ‘messiaanse jodendom’ in een theologische trend.

Het tweede voorbeeld betreft de manier waarop in ‘messiaanse gemeenten’ de dienst wordt ingericht. Die past in wat ‘ethno-worship’ wordt genoemd, het aanbidden van God op een manier die past bij een specifieke etnische groep. Zoals Afro-Amerikanen hun negro-spirituals en black gospel hebben, zo hebben de ‘messiaanse joden’ hun eigen stijl van erediensten. Het interessante daarbij is dat een vorm van vaste liturgie, zoals in de synagoge gebruikelijk, wordt gecombineerd met het losse, vrije van de evangelische beweging. Binnen het raamwerk van een synagogale liturgie, met Thoralezing en vaste standaardge-

beden, worden de preek, het zingen van liederen en de moderne uitvinding van de ‘davidische dans’ ingepast.

### **Creativiteit**

Ik heb respect voor het jarenlange onderzoek van Van de Poll, dat nu in deze dissertatie zijn bekroning heeft gevonden. Hij bevindt zich daarbij in de voorhoede bij de ontsluiting van een nieuw onderzoeksveld. Tegen die achtergrond kunnen er vragen gesteld worden bij de gevolgde onderzoeksmethode. Van de Poll heeft ervoor gekozen voornamelijk met literatuur vanuit de beweging zelf te werken. Ik kan me voorstellen dat het in deze fase van het onderzoek niet anders kan, maar vroeg me wel af hoe representatief deze selectie precies is. Bij het bestuderen van een hedendaagse beweging kan je bijna niet ontkomen aan meer sociologische en antropologische onderzoeksmethoden. Jammer is dat Van de Poll het onderzoek vanuit de hoek van de joodse studies grotendeels over het hoofd heeft gezien, met name het baanbrekende werk van Todd Endelman en Steven Zipperstein. Zij hadden een nieuw type vragen kunnen inbrengen, zoals die naar de verhouding tussen moderniteit en religieuze rituelen. Het thema schemert door Van de Polls dissertatie, maar wordt niet als zodanig benoemd en geanalyseerd.

Van de Poll verdient echter dank voor de manier waarop hij de aandacht vestigt op de creatieve manier waarop de ‘messiaanse beweging’ haar identiteit vormt. Duidelijk is dat het spanningsveld tussen het evangelicale protestantisme en het reguliere jodendom allerm minst een gemakkelijke positie is.

<sup>1</sup> Tenach is de joodse benaming voor het Oude Testament

<sup>2</sup> Briet ha-Chadasja betekent Het Nieuwe Verbond of Nieuwe Testament



Bespreking van het boek van Willem S. Duvekot, *Israël, bijbels reisdagboek; Meditatieve gids langs 21 plaatsen* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008), 80 blz., Euro 9,50.



# Israël, bijbels reisdagboek

C.J. van den Boogert

Dr. Willem S. Duvekot biedt in de vorm van een dagboek **informatie** en **overdenkingen** bij 21 bekende plaatsen in Israël.

Hij leidt ons o.a. langs Nazaret in Galilea, waar Jezus zijn jeugd heeft doorgebracht.

Naar Kapernaüm, waar Hij zijn meeste tekenen heeft verricht en naar de Berg der Zaligsprekingen waar Hij het volk en zijn discipelen onderwees in de Thora.

Hij vertelt en mediteert over Massada, waar de Joden zich tot het jaar 74 hebben verzet tegen de Romeinen, nadat Jeruzalem al gevallen was in het jaar 70.

Hij laat ons de betekenis zien van de vondst van de Dode Zeerollen bij Qumran. Door deze rollen werd ons inzicht in het Oude Testament verdiept.

Tenslotte neemt hij ons mee naar Bethlehem en Jeruzalem, naar twee plaatsen waar het hart klopt van het joodse en christelijke religieuze leven.

## Waarom Israël?

In een inleidend hoofdstuk geeft de auteur aan waarom het de moeite waard is het land Israël te bezoeken.

Als hoofdmotief noemt hij: 'God en mens hebben elkaar daar ontmoet. Daar is openbaring gegeven, waarin jodendom en christendom hun voedingsbodem vinden, daar is de bijbel ontstaan'. Een bezoek aan het land

biedt de mogelijkheid:

- de kennis van de bijbelse geschiedenis te verdiepen.
- ontmoetingen te hebben met mensen die er wonen, zowel Joden als Palestijnen.
- kennis te nemen van het veelkleurige joodse religieuze leven in de verschillende stromingen die het jodendom kent.
- te ontdekken hoe het levenspatroon van de Israëliërs samenleving wordt bepaald door de viering van de sabbat en de joodse feesten.
- De vele archeologische vindplaatsen te te bezoeken, waardoor het verleden tot leven komt.

De auteur is van mening dat het land ook kritisch bekeken mag worden, maar dan wel vanuit een positieve instelling. Misschien had

hier meer aandacht gegeven kunnen worden aan de gespannen relatie tussen de Joden en Palestijnen in het land.

In de meditatie bij de locatie Massada geeft Duvekot een goede aanwijzing. Hij begint met een realistische tekening van de werkelijkheid: 'Maar het is wel intens triest dat bij de conflicten na de Tweede Wereldoorlog tot aan de dag van vandaag gebleken is, dat tenslotte alleen de macht van de wapenen de oplossing



van het komen tot vrede bracht'. Vervolgens schets hij de bijbelse lijn naar vrede: 'In wezen wil de bijbel ons voorhouden – zowel het Oude als het Nieuwe Testament – dat de weg naar vrede, naar de wil van de Heer, zou moeten gaan via de eerlijke ontmoeting met elkaar om dan samen te zoeken naar een oplossing van de problemen zonder geweld'.

Ik wil afsluiten met de weergave van de korte informatie over de christelijke nederzetting Nes Ammim, een plek waar van meet af aan getracht is de vreedzame ontmoeting tussen Jood, christen en Arabier vorm te geven.

### Nes Ammim/Lochamé Hagettaot

#### Korte informatie

'In het noorden van Israël, niet ver van de hoofdweg naar Nahariyya, ligt de christelijke nederzetting Nes Ammim (= banier der volken). Dit is opmerkelijk in dit verder geheel Joodse land. De verwondering neemt nog toe als we horen dat er een goede verhouding bestaat tussen Nes Ammim en de hier direct naastgelegen kibboets Lachomé Hagettaot (= gettostrijders), gesticht door de weinige overlevenden van het



vroegere getto van Warschau.

Daar is een groot amfitheater gebouwd waar jaarlijks de Sjoah (= ondergang) wordt herdacht.

Er is ook een indrukwekkend museum over deze donkere jaren 1939-1945. Het begin van Nes Ammim dateert uit 1962. Van joodse kant was er duidelijk verzet tegen een christelijke nederzetting in haar midden. Het is een van de wonderen die in Israël gebeuren dat de christenen door hun omgeving aanvaard zijn. Ook met de Arabieren hier bestaat een goede band.

Nes Ammim wil een teken zijn van solidariteit: als christenen helpen om Israël op te bouwen, willen leren van Israël en naar alle christenen toe de betekenis van Israël uitdragen. De naam ontleend aan Jesaja 11:10, is een opdracht en een belofte. Naar de volken

der wereld toe wil deze plaats een banier zijn die wijst naar Israël en naar de toekomst die God met zijn volk bouwen wil. Mensen uit diverse landen – velen uit Neder-

land – en uit verschillende kerken wonen en werken hier samen.'

De meditatie, die op dit stukje volgt, gaat uit van Jesaja 11:1-10.

#### Commissie van redactie

drs. C.J. van den Boogert  
ds. A. Brons  
ds. H.D. Rietveld

#### Eindredacteur

drs. C.J. van den Boogert  
Graspieper 8  
8081 ZR Elburg  
tel.: (0525) 69 02 22  
e-mail: [booge269@planet.nl](mailto:booge269@planet.nl)

#### Internetpagina

[www.kerkenisrael.nl](http://www.kerkenisrael.nl)

#### Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau  
van de Chr. Geref. Kerken  
Ghandistraat 2  
3902 KD Veenendaal  
Postbus 334  
3900 AH Veenendaal  
tel. (0318) 58 23 50  
fax (0318) 58 23 51  
e-mail: [lkb@cγκk.nl](mailto:lkb@cγκk.nl)

#### Penningmeester

H. van Braak  
Prins Willem-Alexanderpark 133  
3905 CD Veenendaal

tel.: (0318) 51 54 27

e-mail:

[penningmeester@kerkenisrael.nl](mailto:penningmeester@kerkenisrael.nl)  
Bankrekeningnummer 365271  
t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref.  
Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.